

ଓଁ ଶ୍ରୀ ଗଣେଶାୟ ନମଃ

ପ୍ରାଚୀନ ଭାରତୀୟ ବୈଦିକ ସାହିତ୍ୟ

Vedic Literature of Ancient India

ଉପନିଷଦ

(ଉପନିଷତ୍)

Upanishad / उपनिषत्

୧୦୮ ଉପନିଷଦ (ଭାଗ - ୨)

108 Upanishad (Vol – 2)

ସଂପାଦନ - ଶ୍ରୀ ପ୍ରକାଶ ପ୍ରଧାନ

Editor – Prakash Pradhan

ଭାଷା - ସଂସ୍କୃତ-ଓଡ଼ିଆ

Language – Sanskrit - Odia

ଉପଦେଷ୍ଟା

ପଣ୍ଡିତ ଶ୍ରୀ ସନ୍ତୋଷ କୁମାର ମିଶ୍ର

ସଂପାଦକ, ହିନ୍ଦୁ ମହାସଭା, ଓଡ଼ିଶା ଶାଖା

ବେଦ ଉପନିଷଦ

ଉପନିଷଦ ଗୁଡ଼ିକ 'ବେଦ ଯୁଗ'ର ଶେଷ ଆଡ଼କୁ ରଚନା କରାଯାଇଥିଲା । ଉପନିଷଦ 'ଷଦ' ଶବ୍ଦରୁ ଆସିଅଛି, ଷଦ ଅର୍ଥାତ 'ବସିବା', ଏଥିରେ ପୂର୍ବରେ 'ଉପ' ଓ 'ନି' କୁ ଯୋଡ଼ା ଯାଇଛି । ଅର୍ଥାତ 'ଉପ' ର ଅର୍ଥ ପାଖରେ , 'ନି' ର ଅର୍ଥ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ, ତେଣୁ ଉପ-ନି-ଷଦ, ଯାହାର ଅର୍ଥ ହେଲା, ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ ଗୁରୁଙ୍କ ପାଖରେ ବସିବା, ଅର୍ଥାତ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ସମର୍ପଣ ସହିତ ଗୁରୁଙ୍କ ପାଖରେ ବସି ବେଦର ଶେଷ ଭାଗ ଅଧ୍ୟୟନ କରିବା । ଉପନିଷଦକୁ ବେଦର ଚତୁର୍ଥ ସ୍ତର ବା ଅଂଶ ବୋଲି କୁହାଯାଏ ।

ଯେହେତୁ ଉପନିଷଦ ଗୁଡ଼ିକ ବେଦର ଅନ୍ତ ଆଡ଼କୁ ରଚନା କରାଯାଇଥିଲା, ସେଥିପାଇଁ ଏହାକୁ 'ବେଦାନ୍ତ' ମଧ୍ୟ କୁହାଯାଏ । ଅଧିକାଂଶ ଉପନିଷଦ ଗୁଡ଼ିକର ବିଷୟବସ୍ତୁ 'ଆତ୍ମବିଦ୍ୟା' ଓ 'ବ୍ରହ୍ମବିଦ୍ୟା' ଉପରେ ଆଧାରିତ । ଏହାକୁ ଅନେକ ଗବେଷକ ବା ପଣ୍ଡିତ ବା ଜ୍ଞାନୀମାନେ ଅନେକ ଆଖ୍ୟା ଦେଇଛନ୍ତି ଯଥା – 'ଆଦି ଶଙ୍କରାଚାର୍ଯ୍ୟ' ଏହାକୁ 'ଆତ୍ମ ଓ ବ୍ରହ୍ମବିଦ୍ୟା' କହିଛନ୍ତି, 'ମାକ୍ଷ ମୁଲ୍ଲେର୍' ଓ 'ପାଉଲ୍ ଦେଉସାନ୍' ଏହାକୁ 'ଗୁପ୍ତ ଶିକ୍ଷା', ଓ 'ପାଟ୍ରିକ୍ ଓଲିଭେଲ୍ଲେ' 'ଲୁକ୍କାୟିତ ଅର୍ଥ', ବୋଲି କହିଛନ୍ତି ।

ଏହା କୁହାଯାଏ ଯେ, ଯେଉଁ ଶିଷ୍ୟ ମାନଙ୍କର ଚରିତ୍ର, ଶିକ୍ଷା ଓ ଗୁରୁଭକ୍ତି ଠିକ ରହୁଥିଲା, ସେମାନଙ୍କୁ କେବଳ ଉପନିଷଦ ଶିକ୍ଷା ଗ୍ରହଣ କରିବାର ସୁଯୋଗ ମିଳୁଥିଲା । ସେଇଥିପାଇଁ ଉପନିଷଦ ମାନଙ୍କୁ "ଗୁପ୍ତ ବିଦ୍ୟା" କୁହାଯାଏ ।

ଇତିହାସକାର ଓ ଗବେଷକ ମାନଙ୍କ ଅନୁସାରେ ବେଦରେ ସମୁଦାୟ ୧୦୮ଟି ଉପନିଷଦ ଅଛି । ଏହିସବୁ ଉପନିଷଦ ଗୁଡ଼ିକୁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବେଦ ଅଧୀନରେ ସେମାନଙ୍କର ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ଓ ବିଷୟବସ୍ତୁ ଅନୁସାରେ ବିଭକ୍ତ କରାଯାଇଛି । ବିଭକ୍ତିକରଣର ପଦ୍ଧତି ଗୁଡ଼ିକ ହେଲେ - ମୁଖ୍ୟ, ସାମାନ୍ୟ, ସନ୍ନ୍ୟାସ, ଶାକ୍ତ, ବୈଷ୍ଣବ, ଶୈବ, ଓ ଯୋଗ । ଅର୍ଥାତ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବେଦର ମୁଖ୍ୟ, ସାମାନ୍ୟ, ସନ୍ନ୍ୟାସ, ଶାକ୍ତ, ବୈଷ୍ଣବ, ଶୈବ, ଓ ଯୋଗ ଉପନିଷଦ ଗୁଡ଼ିକ ଅଛି । (ତଳେ ଦିଆଯାଇଥିବା ଟେବୁଲ୍‌ରେ ଏହାର ସଂକ୍ଷିପ୍ତକରଣ ପାଇ ପାରିବେ)

ଏସବୁ ଉପନିଷଦ ଭିତରୁ ଦଶୋପନିଷଦ, ଅର୍ଥାତ ୧୦ଟି ଉପନିଷଦକୁ 'ମୁଖ୍ୟ ଉପନିଷଦ' ଭାବରେ ମାନନ୍ତି, ଏଥିରେ, ପରେ ଆଉ ୩ଟି ଉପନିଷଦ ଯୋଗ କରାଯାଇ ଏହାକୁ ୧୩ଟି କରିଦିଆଗଲା । ତେଣୁ ୧୩ଟି ମୁଖ୍ୟ ଉପନିଷଦ, ସେଗୁଡ଼ିକ ହେଲେ - (ଦଶୋପନିଷଦ) - ଈଶ, କେନ, କଠ, ପ୍ରଶ୍ନ, ମୁଣ୍ଡକ, ମାଣ୍ଡୁକ୍ୟ, ତୈତ୍ତିରୀୟ, ଐତରେୟ, ଛାନ୍ଦୋଗ୍ୟ ଓ ବୃହଦାରଣ୍ୟକ, (ଅତିରିକ୍ତ) - କୌଷୀତକି, ଶ୍ୱେତାଶ୍ୱତର ଓ ମୈତ୍ରାୟଣୀୟ ।

ବେଦ - ଉପନିଷଦ ସଂଗଠନ

ବେଦ	ସଂଖ୍ୟା	ମୁଖ୍ୟ	ସାମାନ୍ୟ	ସନ୍ନ୍ୟାସ	ଶାକ୍ତ	ବୈଷ୍ଣବ	ଶୈବ	ଯୋଗ
ଉକ୍ ବେଦ	୧୦	ଐତରେୟ, କୌଷୀତକି	ଆତ୍ମବୋଧ, ମୁକ୍ତଲ	ନିର୍ବାଣ	ତ୍ରିପୁରା, ସୌଭାଗ୍ୟଲକ୍ଷ୍ମୀ, ବହୁତ,	-	ଅକ୍ଷମାଳିକା	ନାଦବିନ୍ଦୁ
ସାମବେଦ	୧୨	ଛାନ୍ଦୋଗ୍ୟ, କେନ	ବକ୍ରସୂତୀ, ମହା, ସାବିତ୍ରୀ,	ଆରୁଣେୟ, ମୈତ୍ରେୟ, ସଂନ୍ୟାସ, କୁଣ୍ଡିକା	-	ବାସୁଦେବ, ଅବ୍ୟକ୍ତ	ରୁଦ୍ରାକ୍ଷଜୀବା ଲ, ଜବାଳି	ଯୋଗରୂପାମଣି, ଦର୍ଶନ
କୃଷ୍ଣ ଯଜୁର୍ବେଦ	୩୨	କଠ, ତୈତ୍ତିରୀୟ, ଶ୍ୱେତାଶ୍ୱତର, ମୈତ୍ରାୟଣୀୟ,	ସର୍ବସାର, ଶୁକରହସ୍ୟ, ସ୍ୱୟ, ଗର୍ଭ, ଶାରୀରକ, ଏକାକ୍ଷର, ଅକ୍ଷି	ବ୍ରହ୍ମ, ଅବଧୂତ, କଠଶ୍ରୁତି	ସରସ୍ୱତୀ ରହସ୍ୟ	ନାରାୟଣ, କଳି ସତ୍ତରଣ	କୈବଲ୍ୟ, କାଳାଗ୍ନି ରୁଦ୍ର, ଦକ୍ଷିଣାମୂର୍ତ୍ତି, ରୁଦ୍ରହୃଦୟ, ପଞ୍ଚବ୍ରହ୍ମ	ଅମୃତବିନ୍ଦୁ, ତେଜୋବିନ୍ଦୁ, ଅମୃତନାଦ, କ୍ଷୁରିକା, ଧାନବିନ୍ଦୁ, ବ୍ରହ୍ମବିଦ୍ୟା, ଯୋଗତତ୍ତ୍ୱ, ଯୋଗଶିଖା, ଯୋଗକୁଣ୍ଡଳିନୀ, ବରାହ
ଶୁକ୍ଳ ଯଜୁର୍ବେଦ	୧୮	ଇଶ, ବୃହଦାରଣ୍ୟକ	ସୁବାଲ, ମନ୍ତ୍ରିକ, ନିରାଲମ୍ବ, ପୈଙ୍ଗଲ, ଅଧ୍ୟାତ୍ମ ମୁକ୍ତିକା	ଜୀବାଲ, ଭିକ୍ଷୁକ, ତୁରୀୟାତୀତ ଅବଧୂତ, ୟାଜ୍ଞବଲ୍କ୍ୟ, ଶାବ୍- ୟାୟନୀୟ,	-	ତାରସାର	-	ଅଦ୍-ବୟ ତାରକ, ହଂସ, ତ୍ରିଶିଖ-ବ୍ରାହ୍ମଣ, ମଣ୍ଡଳ-ବ୍ରାହ୍ମଣ

ବେଦ	ସଂଖ୍ୟା	ମୁଖ୍ୟ	ସାମାନ୍ୟ	ସନ୍ଧ୍ୟାସ	ଶାକ୍ତ	ବୈଷ୍ଣବ	ଶୈବ	ଯୋଗ
ଅଥର୍ବ ବେଦ	୩୨	ମୁଣ୍ଡକ, ମାଣ୍ଡୁକ୍ୟ, ପ୍ରଶ୍ନ,	ଆତ୍ମା, ସୂକ୍ଷ୍ମ, ପ୍ରାଣାଗ୍ନିହୋତ୍ର	ଆଶ୍ୱମେଧ, ନାରଦପରିବ୍ରାଜକ, ପରମହଂସ, ପରମହଂସ ପରିବ୍ରଜକ, ପରବ୍ରହ୍ମ,	ସୀତା, ଦେବୀ, ତ୍ରିପୁରାତାପିନୀ, ଭାବନ	ନୃସିଂହ ତାପନୀୟ, ମହାନାରାୟଣ, ରାମ ରହସ୍ୟ, ରାମ ତାପନୀୟ, ଗୋପାଳ- ତାପନୀ, କୃଷ୍ଣ, ହୃୟଗ୍ରୀବ, ଦତ୍ତାତ୍ରେୟ, ଗରୁଡ଼	ଅଥର୍ବସିରସ, ଅଥର୍ବଶିଖା, ବୃହଜ୍ଜାବାଳ, ଶରଭ, ଭୃଗୁଜାବାଳ, ଗଣପତ୍ୟର୍ଥବ ଶୀର୍ଷ	ଶାନ୍ତିଲ୍ୟ, ପଶୁପତିବ୍ରହ୍ମ, ମହାବାକ୍ୟ
ସମୁଦାୟ	୧୦୮	୧୩	୨୧	୧୯	୮	୧୪	୧୩	୨୦

ପ୍ରୀୟ ପାଠକ,

ବିଭିନ୍ନ ସୂତ୍ରରୁ ଉପଲବ୍ଧ ଉପନିଷଦ ମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସାମାନ୍ୟ ଅନ୍ତର ପରିଲକ୍ଷିତ ହୋଇଥାଏ, ଏହା ଭୁଲ୍ କିମ୍ବା ତୃଟିଯୁକ୍ତ ନୁହେଁ, ଏହା କେବଳ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ସଂସ୍କରଣ ଅଟେ । ଏହି ଉପନିଷଦ ସଂସ୍କରଣରେ ୧୯୪୮ ମସିହାରେ ପ୍ରକାଶିତ "ଇଶାଦି ବିଂଶୋତ୍ତରଶତୋପନିଷଦଃ" ପୁସ୍ତକ ବ୍ୟବହାର କରାଯାଇଛି ।

ଆମ ଜ୍ଞାନ ଅବଧିରେ, ଧ୍ୟାନ ପୂର୍ବକ ସମସ୍ତ ସାବଧାନ, ଓ ଯତ୍ନର ସହିତ ଓଡ଼ିଆରେ ରୂପାନ୍ତର କରାଯାଇଛି । ଏଥିରେ ଭୁଲ୍ ବା ତୃଟି ରହିଥାଇପାରେ, ଯଦି କିଛି ତୃଟି ରହିଯାଇଥାଏ, ତାହା ସଂପାଦକଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟି ଗୋଚରକୁ ଆଣିବାକୁ ଅନୁରୋଧ ।

ଆଶାକରୁଛି, ଏହା ସମସ୍ତ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ଭାଷୀ ଜ୍ଞାନଲିପ୍ତ ଜନମାନଙ୍କ କାମରେ ଆସିବ ଓ ଏହାକୁ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ, ତଥା ଭବିଷ୍ୟତ ପିଢ଼ି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପହଞ୍ଚାଇ ଭାରତର ସଂସ୍କୃତି ଓ ପରମ୍ପରାକୁ ବଜାୟ ରଖିବେ ।

ତାରିଖ - ୧୦.୦୯.୨୦୨୧

ଗଣେଶ ଚତୁର୍ଥୀ

ଶ୍ରୀ ପ୍ରକାଶ ପ୍ରଧାନ

ସଂପାଦକ

ସଂସାରଫଳ, ପଟ୍ଟାମୁଣ୍ଡାଇ, କେନ୍ଦ୍ରାପଡ଼ା, ଓଡ଼ିଶା



ସାମାନ୍ୟ ଉପନିଷଦ

(Minor Upanishad)

ଓଁ ଶ୍ରୀ ଗଣେଶାୟ ନମଃ

ମୁଦ୍ଗଲ ଉପନିଷଦ

(Mudgalopanisat / Mudgala Upanishad)

ସଂପାଦନ - ଶ୍ରୀ ପ୍ରକାଶ ପ୍ରଧାନ

Editor – Prakash Pradhan

ଭାଷା - ସଂସ୍କୃତ-ଓଡ଼ିଆ

Language – Sanskrit - Odia

ଶୁଦ୍ଧିକରଣ (Proofreading by)

ଶ୍ରୀ ଶେଷଦେବ ଦାଶ



ଶ୍ରୀ ପ୍ରକାଶ ପ୍ରଧାନ

ସଂପାଦକ

prakash@scholarshoppe.com

ଶୁଦ୍ଧିକରଣ



ଶ୍ରୀ ଶେଷଦେବ ଦାଶ

ପୋଡ଼ାମାରି ଗଡ଼, ସାନଖେମୁଣ୍ଡି,

ଗଞ୍ଜାମ, ଓଡ଼ିଶା

sesanirbhaya@gmail.com

ମୁଦ୍ଗଲୋପନିଷଦ୍ / ମୁଦ୍ଗଲ ଉପନିଷଦ



॥ ଅଥ ମୁଦ୍ଗଲୋପନିଷଦ୍ ॥

ଶ୍ରୀମତ୍-ପୁରୁଷସୁକ୍ତାର୍ଥଂ ପୂର୍ଣ୍ଣାନନ୍ଦକଲେବରମ୍ ।
ପୁରୁଷୋତ୍ତମବିଖ୍ୟାତଂ ପୂର୍ଣ୍ଣଂ ବ୍ରହ୍ମ ଭବାମ୍ୟହମ୍ ॥

ଓଁ ବାହ୍ମେ ମନସୀତି ଶାନ୍ତିଃ ॥

ଓଁ ପୁରୁଷସୁକ୍ତାର୍ଥନିର୍ଣ୍ଣୟଂ ବ୍ୟାଖ୍ୟାସ୍ୟାମଃ ॥

ପୁରୁଷସଂହିତାୟାଂ ପୁରୁଷସୁକ୍ତାର୍ଥଃ ସଂଗ୍ରହେଣ ପ୍ରୋତ୍ୟତେ ।

ସହସ୍ରଶୀର୍ଷେତ୍ୟତ୍ର ସଶବ୍ଦୋନନ୍ତବାଚକଃ ।

ଅନନ୍ତୟୋଜନଂ ପ୍ରାହ ଦଶାଙ୍ଗୁଲବତସ୍ତଥା ॥ ୧॥

ତସ୍ୟ ପ୍ରଥମୟା ବିଷ୍ଣୋର୍ଦେଶତୋ ବ୍ୟାପ୍ତିରୀରିତା ।

ଦ୍ୱିତୀୟା ତାସ୍ୟ ବିଷ୍ଣୋଃ କାଳତୋ ବ୍ୟାପ୍ତିରୁତ୍ୟତେ ॥ ୨॥

ବିଷ୍ଣୋର୍ମୌକ୍ଷପ୍ରଦତ୍ତଂ ଚ କଥିତଂ ତୁ ତୃତୀୟା ।

ଏତାବାନିତି ମନ୍ତ୍ରେଣ ବୈଭବଂ କଥିତଂ ହରେଃ ॥ ୩॥

ଏତେନୈବ ଚ ମନ୍ତ୍ରେଣ ଚତୁର୍ବ୍ୟୁହୋ ବିଭାଷିତଃ ।

ତ୍ରିପାଦିତ୍ୟନୟା ପ୍ରୋକ୍ତମନିରୁଦ୍ଧସ୍ୟ ବୈଭବମ୍ ॥ ୪॥

ତସ୍ମାଦ୍ବିରାଡିତ୍ୟନୟା ପାଦନାରାୟଣାଦରେଃ ।

ପ୍ରକୃତେଃ ପୁରୁଷସ୍ୟାପି ସମୁପ୍ତଃ ପ୍ରଦର୍ଶିତା ॥ ୫॥

ୟତ୍-ପୁରୁଷେଶେତ୍ୟନୟା ସୃଷ୍ଟିୟୁକ୍ତଃ ସମୀରିତଃ ।

ସପ୍ତାସ୍ୟାସନ୍-ପରିଧୟଃ ସମିଧଶ୍ଚ ସମୀରିତାଃ ॥ ୬॥

ତଂ ଯଜ୍ଞମିତି ମନ୍ତ୍ରେଣ ସୃଷ୍ଟିୟଜ୍ଞଃ ସମୀରିତଃ ।
ଅନେନୈବ ଚ ମନ୍ତ୍ରେଣ ମୋକ୍ଷଶ୍ଚ ସମୁଦୀରିତଃ ॥ ୭॥

ତସ୍ମାଦିତି ଚ ମନ୍ତ୍ରେଣ ଜଗସୃଷ୍ଟିଃ ସମୀରିତା ।
ବେଦାହମିତି ମନ୍ତ୍ରାଭ୍ୟାଂ ବୈଭବଂ କଥିତଂ ହରେଃ ॥ ୮॥

ୟଜ୍ଞେନେତ୍ୟୁପସଂହାରଃ ସୃଷ୍ଟେର୍ମୋକ୍ଷସ୍ୟ ଚେରିତଃ ।
ୟ ଏବମେତଜ୍ଞାନାତି ସ ହି ମୁକ୍ତୋ ଭବେଦିତି ॥ ୯॥ ୧॥

ଅଥ ତଥା ମୁଦ୍ଗଲୋପନିଷଦି ପୁରୁଷସୁକ୍ତସ୍ୟ ବୈଭବଂ ବିସ୍ତରେଣ ପ୍ରତିପାଦିତମ୍ ।
ବାସୁଦେବ ଇନ୍ଦ୍ରାୟ ଭଗବତ୍ଜ୍ଞାନମୁପଦିଶ୍ୟ ପୁନରପି ସୁକ୍ଷ୍ମଗ୍ରବଣାୟ ପ୍ରଣତାୟେନ୍ଦ୍ରାୟ
ପରମରହସ୍ୟଭୂତଂ ପୁରୁଷସୁକ୍ତାଭ୍ୟାଂ ଖଣ୍ଡଦ୍ଵୟାଭ୍ୟାମୁପାଦିଶତ୍ । ଦ୍ଵୌ ଖଣ୍ଡାରୁଚ୍ୟେତେ ।
ୟୋଃୟମୁକ୍ତଃ ସ ପୁରୁଷୋ ନାମରୂପଜ୍ଞାନାଗୋଚରଂ ସଂସାରିଣାମତିଦୁର୍ଜ୍ଞେୟଂ
ବିଷୟଂ ବିହାୟ କ୍ଲେଶାଦିଭିଃ ସଂକ୍ଳିଷ୍ଟଦେବାଦିଜିହୀର୍ଷୟା ସହସ୍ରକଲାରୟକ୍ଳଲ୍ୟାଶଂ ଦୃଷ୍ଟମାତ୍ରେଣ
ମୋକ୍ଷଦଂ ବେଷମାଦଦେ ।

ତେନ ବେଷେଣ ଭୂମ୍ୟାଦିଲୋକଂ ବ୍ୟାପ୍ୟାନନ୍ତଃସ୍ଵେଜନମତ୍ୟତିଷ୍ଠତ୍ ।
ପୁରୁଷୋ ନାରାୟଣୋ ଭୂତଂ ଭବ୍ୟଂ ଭବିଷ୍ୟଜାସୀତ୍ । ସ ଏଷ ସର୍ବେଷାଂ ମୋକ୍ଷଦଶ୍ଵାସୀତ୍ ।
ସ ଚ ସର୍ବସ୍ଥାନୁହିମ୍ନୋ ଜ୍ୟାୟାନ୍ । ତସ୍ମାନ୍ନ କୋଽପି ଜ୍ୟାୟାନ୍ ।
ମହାପୁରୁଷ ଆତ୍ମାନଂ ଚତୁର୍ଥା କୃତ୍ଵା ତ୍ରିପାଦେନ ପରମେ ବ୍ୟୋମ୍ନି ଚାସୀତ୍ ।
ଇତରେଣ ଚତୁର୍ଥେନାନିରୁଦ୍ଧନାରାୟଣେନ ବିଶ୍ଵାନ୍ୟାସନ୍ ।
ସ ଚ ପାଦନାରାୟଣୋ ଜଗସୃଷ୍ଟିଂ ପ୍ରକୃତିମଜନୟତ୍ ।
ସ ସମୃଦ୍ଧକାୟଃ ସନ୍ସୃଷ୍ଟିକର୍ମ ନ ଜଞ୍ଜିବାନ୍ ।
ସୋଽନିରୁଦ୍ଧନାରାୟଣସ୍ତସ୍ମୈ ସୃଷ୍ଟିମୁପାଦିଶତ୍ ।
ବ୍ରହ୍ମଂସ୍ତବେନ୍ଦ୍ରିୟାଣି ଯାଜକାନି ଧ୍ୟାତ୍ଵା କୋଶଭୂତଂ ଦୃଢ଼ଂ ଗ୍ରନ୍ଥିକଲେବରଂ ହବିର୍ଧ୍ୟାତ୍ଵା ମାଂ ହବିର୍ଭୁଜଂ
ଧ୍ୟାତ୍ଵା ବସନ୍ତକାଲମାଜ୍ୟଂ ଧ୍ୟାତ୍ଵା ଗ୍ରୀଷ୍ମମିଧ୍ମଂ ଧ୍ୟାତ୍ଵା ଶରଦୃତୁଂ ରସଂ ଧ୍ୟାତ୍ଵୈବମଗ୍ନୌ
ହୃଦ୍ଘାଙ୍ଗୟଶୀକ୍ତଲେବରୋ ବଜ୍ରଂ ହୀଷ୍ୟତେ ।

ତତଃ ସ୍ୱକାର୍ଯ୍ୟନ୍‌ସର୍ବପ୍ରାଣିଜୀବାନ୍‌ସୃଷ୍ଟା ପଶ୍ୟାଦ୍ୟାଃ ପ୍ରାଦୁର୍ଭବିଷ୍ୟନ୍ତି ।
 ତତଃ ସ୍ଥାବରଜଙ୍ଗମାତ୍ମକଂ ଜଗଦ୍‌ଭବିଷ୍ୟତି ।
 ଏତେନ ଜୀବାତୁନୋର୍ଯ୍ୟୋଗେନ ମୋକ୍ଷପ୍ରକାରଶ୍ଚ କଥିତ ଇତ୍ୟନ୍ତ୍ରୁପଂଧେୟମ୍ ।
 ଯ ଇମଂ ସୃଷ୍ଟିୟୁକ୍ତଂ ଜାନାତି ମୋକ୍ଷପ୍ରକାରଂ ଚ ସର୍ବମାୟୁରେତି ॥ ୨॥

ଏକୋ ଦେବୋ ବହୁଧା ନିବିଷ୍ଟ ଅଜାୟମାନୋ ବହୁଧା ବିଜାୟତେ ।
 ତମେତମଗ୍ନିରିତ୍ୟଧ୍ୱର୍ଯ୍ୟବ ଉପାସତେ । ଯଜୁରିତ୍ୟେଷ ହୀଦଂ ସର୍ବଂ ଯୁନକ୍ତି ।
 ସାମେତି ଛନ୍ଦୋଗାଃ । ଏତସ୍ମିନ୍‌ହୀଦଂ ସର୍ବଂ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତମ୍ । ବିଷମିତି ସର୍ପାଃ ।
 ସର୍ପ ଇତି ସର୍ପବିଦଃ । ଉର୍ଗିତି ଦେବାଃ । ରୟିରିତି ମନୁଷ୍ୟାଃ । ମାୟେତ୍ୟସୁରାଃ ।
 ସ୍ୱଧେତି ପିତରଃ । ଦେବଜନ ଇତି ଦେବଜନବିଦଃ । ରୂପମିତି ଗନ୍ଧର୍ବାଃ ।
 ଗନ୍ଧର୍ବ ଇତ୍ୟୟୁରସଃ । ତଂ ଯଥା ଯଥୋପାସତେ ତଥୈବ ଭବତି ।
 ତସ୍ମାଦ୍‌ବ୍ରାହ୍ମଣଃ ପୁରୁଷରୂପଂ ପରଂବ୍ରହ୍ମୈବାହମିତି ଭାବୟେତ୍ ।
 ତଦ୍ରୂପୋ ଭବତି । ଯ ଏବଂ ବେଦ ॥ ୩॥

ତଦ୍‌ବ୍ରହ୍ମ ତାପତ୍ରୟାତୀତଂ ଷଡ୍‌କୋଶବିନିର୍ମୁକ୍ତଂ ଷଡ୍‌ର୍ମବର୍ଜିତଂ
 ପଞ୍ଚକୋଶାତୀତଂ ଷଡ୍‌ଭାବବିକାରଶୂନ୍ୟମେବମାଦିସର୍ବବିଲକ୍ଷଣଂ ଭବତି ।
 ତାପତ୍ରୟଂ ଦ୍ୱାଧ୍ୟାତ୍ମିକାଧିର୍ଭୌତିକାଧିଦୈବିକଂ
 କର୍ତ୍ତୃକର୍ମକାର୍ଯ୍ୟଜ୍ଞାତୃଜ୍ଞାନଜ୍ଞେୟଭୋକ୍ତୃଭୋଗଭୋଗ୍ୟମିତି ତ୍ରିବିଧମ୍ ।
 ବ୍ରହ୍ମାଂସଗୋଣିତାସ୍ତିସ୍ମାୟୁମଜ୍ଞାଃ ଷଡ୍‌କୋଶାଃ ।
 କାମକ୍ରୋଧଲୋଭମୋହମଦମାହର୍ଯ୍ୟମିତ୍ୟରିଷଡ୍‌ବର୍ଗଃ ।
 ଅନ୍ନମୟପ୍ରାଣମୟମନୋମୟବିଜ୍ଞାନମୟାନନ୍ଦମୟ ଇତି ପଞ୍ଚ କୋଶାଃ ।
 ପ୍ରିୟାତୁଜନନବର୍ଧନପରିଶାମକ୍ଷୟନାଶାଃ ଷଡ୍‌ଭାବାଃ ।
 ଅଶନାୟାପିପାସାଶୋକମୋହଜରାମରଣାନୀତି ଷଡ୍‌ର୍ମୟଃ ।
 କୁଲଗୋତ୍ରଜାତିବର୍ଣ୍ଣାଶ୍ରମରୂପାଣି ଷଡ୍‌ ଭ୍ରମାଃ ।
 ଏତଦ୍ୟୋଗେନ ପରମପୁରୁଷୋ ଜୀବୋ ଭବତି ନାନ୍ୟଃ ।

ଯ ଶତଦ୍ରୁପନିଷଦଂ ନିତ୍ୟମଧୀତେ ସୋଽଗ୍ନିପୁତୋ ଭବତି ।
ସ ବାୟୁପୁତୋ ଭବତି । ସ ଆଦିତ୍ୟପୁତୋ ଭବତି । ଅରୋଗୀ ଭବତି ।
ଶ୍ରୀମାଂଶୁ ଭବତି । ପୁତ୍ରପୌତ୍ରାଦିଭିଃ ସମୃଦ୍ଧୋ ଭବତି । ବିଦ୍ବାଂଶୁ ଭବତି ।
ମହାପାତକାତ୍-ପୁତୋ ଭବତି । ସୁରାପାନାତ୍-ପୁତୋ ଭବତି ।
ଅଗମ୍ୟାଗମନାତ୍-ପୁତୋ ଭବତି । ମାତୃଗମନାତ୍-ପୁତୋ ଭବତି ।
ଦୁହିତୃସୁଷାଭିଗମନାତ୍-ପୁତୋ ଭବତି । ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣସ୍ତେୟାତ୍-ପୁତୋ ଭବତି ।
ବେଦିଜନ୍ମହାନାତ୍-ପୁତୋ ଭବତି । ଗୁରୋରଶୁଶ୍ରୂଷଣାତ୍-ପୁତୋ ଭବତି ।
ଅୟାଜ୍ୟୟାଜନାତ୍-ପୁତୋ ଭବତି । ଅଭକ୍ଷ୍ୟଭକ୍ଷଣାତ୍-ପୁତୋ ଭବତି ।
ଉଗ୍ରପ୍ରତିଗ୍ରହାତ୍-ପୁତୋ ଭବତି । ପରଦାରଗମନାତ୍-ପୁତୋ ଭବତି ।
କାମକ୍ରୋଧଲୋଭମୋହେର୍ଷ୍ୟାଦିଭିରବାଧିତୋ ଭବତି ।
ସର୍ବେଭ୍ୟଃ ପାପେଭ୍ୟୋ ମୁକ୍ତୋ ଭବତି । ଇହ ଜନ୍ମନି ପୁରୁଷୋ ଭବତି ।
ତସ୍ମାଦେତତ୍-ପୁରୁଷସୁକ୍ତାର୍ଥମତିରହସ୍ୟଂ ରାଜଗୁହ୍ୟଂ ଦେବଗୁହ୍ୟଂ ଗୁହ୍ୟାଦପି
ଗୁହ୍ୟତରଂ ନାଦୀକ୍ଷିତାୟୋପଦିଶେତ୍ ।
ନାନୁତାନାୟ ନାୟଜ୍ଞଶୀଳାୟ ନାବୈଷ୍ଣବାୟ ନାୟୋଗିନେ ନ ବହୁଭାଷିଣେ ନାପ୍ରିୟବାଦିନେ
ନାସଂବସ୍ତରବେଦିନେ ନାତୁଷ୍ଟାୟ ନାନଧୀତବେଦାୟୋପଦିଶେତ୍ ।
ଗୁରୁରପ୍ୟେବଂବିଚ୍ଛୁରୌ ଦେଶେ ପୁଣ୍ୟନକ୍ଷତ୍ରେ ପ୍ରାଣାନାୟମ୍ୟ ପୁରୁଷଂ ଧ୍ୟାୟନ୍ନୁପସନ୍ନାୟ
ଶିଷ୍ୟାୟ ଦକ୍ଷିଣକର୍ଣ୍ଣେ ପୁରୁଷସୁକ୍ତାର୍ଥମୁପଦିଶେଦ୍ବିଦ୍ବାନ୍ ।
ନ ବହୁଶୋ ବଦେତ୍ । ଯାତୟାମୋ ଭବତି । ଅସକୃନ୍ନର୍ଣ୍ଣମୁପଦିଶେତ୍ ।
ଏତଲ୍ଲୁର୍ବାଶୋଽପ୍ୟେତାଽଧ୍ୟାପକଶ୍ଚ ଇହ ଜନ୍ମନି ପୁରୁଷୋ ଭବତୀତ୍ୟୁପନିଷତ୍ ॥ ୯ ॥

ଓଁ ବାଞ୍ଛେ ମନସୀତି ଶାନ୍ତିଃ ॥

॥ ଇତି ମୁଦ୍ଗଲୋପନିଷସମାପ୍ତା ॥

